

майстерність учителя-словесника: зб. матеріалів VI усеукр. наук.-практ. конф. (Суми, 27-28 жовт. 2022 р.). / редкол.: О. М. Семеног (відповід. ред.) та ін. Суми : СумДПУ, 2022. Вип. 6. С. 55–58.

4. Орлова-Жернова Д. Корисні онлайн зустрічі з експертами для батьків дітей з аутизмом. Як допомогти дитині з РАС дружити? https://www.instagram.com/dariyaorlova/p/C3ahFX_N-2J/ (дата звернення: 01.02.25).

5. Пономарьова В., Боярська-Хоменко А. Гуманізм в педагогічній спадщині Г. С. Сковороди. *Персоналії у науково-педагогічному дискурсі* : матеріали наук.-практ. конф. здобувачів першого (бакалавр.), другого (магістер.), третього (освіт.-наук.) рівнів вищ. освіти. (Харків, верес. 2022 р.). Харків: Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. 2022. С. 81–83.

6. Прокопенко І. Ф. Г. С. Сковорода і українська освіта: вчора, сьогодні, завтра. *Новий колегіум*. 2019 (98). №4. С. 12–20.

7. Kovalenko Viktoriia Ye. Age Features of the Socialisation of Children with Intellectual Disability in Special Psychological and Pedagogical Research. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series : Pedagogy and Psychology*. 2020. № 6 (2). P. 173–184. [https://doi.org/10.52534/msu-pr.6\(2\).2020.173-184](https://doi.org/10.52534/msu-pr.6(2).2020.173-184).

Інна Кравченко

*магістр ОП «Управління проектами»,
лаборант Сумського державного університету
м. Суми*

НОВІ СОЦІАЛЬНІ ФУНКЦІЇ БІБЛІОТЕКИ У ВІДПОВІДЬ НА ПОТРЕБИ ЖИТЕЛІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ (НА ПРИКЛАДІ КЗ «ПУБЛІЧНА БІБЛІОТЕКА ЗАВОДСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ»)

Автор піднімає питання важливості діяльності бібліотек в сучасних громадах. А також, розглядає на прикладі функціонування КЗ «Публічна бібліотека Заводської міської ради» можливості адаптації їх діяльності у відповідь на зміни у зовнішньому середовищі.

Ключові слова: *бібліотека, соціальний інститут, територіальна громада.*

Сучасна бібліотека – не просто установа для зберігання та видачі книг. Це невід’ємна частина громад, яка виступає у більшості як окремий

соціальний інститут. Будучи одним з елементів такої системи, бібліотеки безперечно змінюються. Реформи на державному рівні призводять до появи нововведень у діяльності даних установ. Проте, найбільші трансформації наразі все ж пов'язані з війною. Проблема, яку пропонуємо розглянути у даній статті, полягає у визначенні місця бібліотек у територіальній громаді та можливості адаптації їх діяльності відповідно до постійних змін зовнішнього середовища. Поява нових функцій/ролей цих установ в сучасних умовах і зумовлює актуальність даного дослідження. Об'єктом виступає бібліотека, як соціальний інститут. Предмет – вплив бібліотек на розвиток громад та соціалізацію різних категорій населення.

Діяльність усіх бібліотек регулюється Законом України «Про бібліотеки та бібліотечну справу». Відповідно до нього бібліотека – це установа головним завданням якої є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів [1, с.1]. У Розпорядженні КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні до 2030 р. та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках» (розділ «Бібліотечна справа»), також мова йде про те, що на бібліотеки в умовах війни покладено ще й соціальну функцію. Вони не лише виконують свою основну діяльність, а й проводять різного роду заходи, залучені у життя громад і є критично важливими [2].

Березанська І., Плужник О., Дуда В. зазначають, що в умовах війни бібліотеки стикаються з більшою кількістю викликів. Серед них виділимо зміну запитів користувачів (наприклад, психологічна підтримка, освітні програми для ВПО) та захист інформаційного простору (робота з дезінформацією, фейковими новинами і т.д.) [3, с.19]. У роботі Кравець Л. звучить думка про те, що з початком військових дій бібліотеки стали «центрами суспільно-значущої інформації», бо інформаційна функція стала домінуючою [4, с.153]. Сисова Ю. зазначає, що бібліотеки виконують ролі цифрових хабів, стають осередками для дистанційного навчання, комунікації, допомоги ВПО та ін. [5, с.33].

Пропонуємо розглянути на прикладі КЗ «Публічна бібліотека Заводської міської ради» особливості діяльності установи такого типу та зміни, які відбулись в умовах війни. У роботі нами використано описовий метод дослідження, який дозволив провести аналіз на базі відкритих даних (Фейсбук сторінка бібліотеки) [6]. Загалом, переглядаючи їх діяльність, ми можемо виділити функції бібліотеки: культурно-просвітницька,

інформаційна, освітня та соціальна. Розглянемо кожен з прикладами більш детально.

Культурно-просвітницька. Цільова аудиторія: користувачі бібліотеки. Потреби у доступі до друкованих видань, участі у культурному житті, спілкуванні з однодумцями, самоосвіті.

Вона є більш усталеною і передбачає в першу чергу забезпечення громадянам доступу до друкованих видань (літературних, наукових). З допомогою якого вони можуть навчатись, досліджувати, розширювати кругозір тощо. Так, на базі бібліотеки, яка є ключовою у нашому дослідженні, наявні 2 абонементи (дорослий та дитячий), на які в основному і покладено дану функцію. Установа ще й виступає своєрідним майданчиком для проведення різного роду культурних та просвітницьких заходів. Наприклад, зустрічі з студентською молоддю, презентації книг різних авторів.

Інформаційна. Цільова аудиторія: користувачі Інтернет центру бібліотеки, підписники офіційних сторінок установи. Потреби у безкоштовному доступі до мережі Інтернет з можливістю консультування, розвиток цифрових навичок, актуальній інформації про діяльність установи.

Потреби користувачів змінюються під впливом активної цифровізації суспільства та загального розвитку мережі Інтернет. Відповідно і професійна діяльність працівників має дещо адаптуватись до нового. На базі Публічної бібліотеки працює Інтернет центр, з вільним доступом для кожного користувача. Також, установа входить до числа Цифрових хабів від Дія.Освіта. Як результат користувачі можуть на базі установи безкоштовно опанувати цифрові навички, звернутись з консультацією щодо роботи з гаджетами та ін. Також, важливо відмітити активне ведення соціальних мереж, що і дозволило загалом провести дане дослідження. Корисно, що на сторінках висвітлюється інформація не лише про реалізацію заходів, а й про надходження нових книг, анонси заходів та майстерок.

Освітня. Цільова аудиторія: користувачі бібліотеки. Потреби у навчанні, освоєнні нових навичок, соціалізації, комунікації.

Ця функція охоплює насамперед поняття навчання. Бібліотека всебічно сприяє розвитку неформальної освіти, для різних категорій населення. Наприклад, реалізуються квести на екологічну, патріотичну, приурочену певній визначній даті тематику. Також, відбувається взаємодія з місцевими ліцями, учні яких є активними учасниками активностей бібліотеки. Наприклад, для дітей діє гурток з лялькового театру «Чарівна ширма».

Знаковим є те, що і акторами, і учасниками вистав є користувачі бібліотеки, а не працівники. Це безперечно сприяє їх соціалізації, комунікації, встановленню нових зв'язків.

Соціальна. Цільова аудиторія: користувачі бібліотеки. Потреби у спілкуванні, безпечному просторі для дозвілля та набуття навичок, доступі до фонду бібліотеки.

Дана функція стосується підтримки різних категорій населення. Аналізуючи дану бібліотеку ми чітко побачили діяльність з різними категоріями населення. Із залученням молоді: це акції з оформлення лавок у різних стилях, які знаходяться на території установи, літературні читання, тощо. В умовах дистанційної освіти користувачам пропонуються онлайн-вікторини, розміщуються огляди літератури, знайомства з письменниками ювілярами і т.д. Для людей похилого віку: проведення навчання з цифрової грамотності, на регулярній основі діє ART-майстерня. До того ж тематики зустрічей можуть пропонуватись учасниками, а не лише працівниками. Також, можливе «книгоношення» для потребуючих користувачів. З дітьми: щонеділі відбуваються майстер-класи. По-перше, кожен має свою тематику, спрямований на розвиток різних навичок (наприклад, дрібна моторика, естетичне виховання). По-друге, вони не обмежуються лише виготовленням виробу, все супроводжується презентаціями, зазвичай у відповідності до певної книги. З введенням військового стану активними користувачами та учасниками заходів стали ВПО різного віку. Знаковим є те, що це відбувається у спільній дії з місцевими мешканцями. Також, сюди можемо віднести й волонтерську діяльність організації. Регулярно на території установи збираються бажаючі допомогти у зборах.

Також, пропонуємо з використанням методу кейс-стаді розглянути приклад співпраці бібліотеки та місцевої ГО «Коло єдності». Зазначена організація була створена з ВПО (які переїхали з лютого 2022 р.) та мешканців громади у 2023 р.. Ними спільно було розроблено та реалізовано проєкт «МАК» (Мистецтво. Активність. Креативність.), що передбачав створення своєрідного арт-простору на базі бібліотеки. Він мав задовільнити деякі з потреб, які при перших зустрічах проговорювали ВПО та місцеві мешканці. Серед них: відсутність простору для творчості, емоційного розвантаження та діалогу. Так, на основі цього в рамках проєкту планувались: оновлення деякої матеріальної бази бібліотеки, закупівля матеріалів для проведення творчих зустрічей, техніки для реалізації і тд. Важливо, що було додатково обладнано існуючий простір бібліотеки, для

створення комфорту та можливості залучити більшу кількість відвідувачів заходів. Також, закуплена техніка дала змогу подбати про певну «доступність». Так, використання презентацій та відео на великому екрані було більш зручним для учасників, ніж огляд всього на екрані комп'ютера. Як результат, проведено низку спільних майстер-класів для ВПО та мешканців (розмальовування еко-сумок, вітражний розпис, вишивка, ляльки-мотанки та ін.), започатковано роботу дитячого лялькового театру «Чарівна ширма» (одну частину іграшок було закуплено, іншу – пошито власноруч на закупленому обладнанні). Також, реалізовано майстер-класи для дітей з числа ВПО та мешканців громади (поробки з 3Д ручок, аплікації, вироби з природніх матеріалів і тд). До деяких зустрічей було залучено практикуючого психолога, тощо. Знаковим є те, що після завершення проекту продовжилась реалізація майстер-класів, регулярно діє ляльковий театр. Вважаємо, це успішним кейсом співпраці бібліотеки з громадською організацією, задля задоволення потреб ВПО та мешканців територіальної громади.

Висновок. Виходячи з аналізу діяльності КЗ «Публічна бібліотека Заводської міської ради» ми бачимо підтвердження думки, що сучасна бібліотека – вже не просто книги. Це про розвиток, залучення різних категорій населення, сприяння неформальному навчанню та самоосвіті. Вони безперечно сприяють соціальній інтеграції населення громади і є повноцінним соціальним інститутом, який активно адаптується до змін у зовнішньому середовищі. Але на ряду з цим, вони не перестають виконувати й основні завдання передбачені законодавством України. Бібліотеки дійсно стають просторами спільної дії громади, прикладом цього може слугувати описаний кейс із співпраці установи з ГО «Коло єдності».

Список використаних джерел

1. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 01.01.2022 р. № 32/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. 14 лют. № 7, стаття 45. С.-1
2. Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні до 2030 р. та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 28.03.2025 р. № 293-р.
3. Березанська І., Плужник О., Дуда В. Бібліотеки України в умовах російсько-української війни: нові виклики та напрями діяльності

Український літопис. 2024. №4. С.18-26. URL: <https://ukrlitopus.com.ua/index.php/ukrlitopus/article/view/2786-8583-2024-4-18-26> (дата звернення: 13.04.2025)

4. Кравець Л. Адаптація системи функцій українських бібліотек в умовах воєнного стану Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2023 р. Вип. 68. С. 150-159. URL: <https://surl.li/tqzwis> (дата звернення: 14.04.2025)
5. Сисова Ю. В. Бібліотечний фандрайзинг під час війни: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2022 р. № 4. С. 30-34. URL: <https://surl.li/aywjic> (дата звернення: 14.04.2025)
6. КЗ «Публічна бібліотека Заводської міської ради»: Фейсбук сторінки. URL 1: <https://surl.li/bubrvt> URL 2: <https://surl.li/cqyeam> (дата звернення: 13.04.2025).

Тарас Кульчицький,
*доктор філософії, Ph.D в галузі права,
старший викладач кафедри кібербезпеки
Тернопільського національного технічного
університету імені Івана Пулюя*

Степан Ганджа,
*здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти,
спеціальності 231 Соціальна робота,
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка*

ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ КРИЗИ

У статті розглядаються основи соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в умовах сучасного кризового становища, аналізується проблеми дослідження питання ВПО у різних наукових галузях, висвітлюється практика забезпечення внутрішньо переміщених осіб в умовах кризи, наголошується на проблемах та викликах соціального забезпечення ВПО на сучасному етапі.

Ключові слова: *внутрішньо переміщені особи (ВПО), соціальне забезпечення, соціальна підтримка, умови кризи.*